

TİCARİ LİBERALİZASYON VE GELİR DAĞILIMI: GELİŞMEKTE OLAN ÜLKELER ÜZERİNE BİR ANALİZ

Yrd. Doç. Dr. M. Kemal Değer

Atatürk Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Özet

Bu çalışmada, gelişmekte olan ülkelerde ticari liberalizasyon ile gelir dağılımı arasındaki ilişkiler inceleme konusu yapılmıştır. Geleneksel Heckscher-Ohlin modelinden geliştirilen Stolper-Samuelson gelir dağılımı teoremine göre, ticari liberalizasyon ile birlikte artan dış ticaret hacmi, ülkelerin bol olarak sahip olduğu faktörün geliri artırmakta, dolayısıyla gelir dağılımı üzerinde olumlu sonuçlar yaratmaktadır. Bununla birlikte, gelir dağılımı üzerine ticaret liberalizasyonunun etkilerini inceleyen birçok uygulamalı çalışmada, teorik temelle örtüşmeyen farklı sonuçlar da elde edilmiştir. Uygulamalı araştırma bulgularındaki bu çeşitliliğin temelinde, genelde ele alınan dönem, ülke, ekonometrik yöntem ve değişkenlerdeki farklılıklarından kaynaklandığı ileri sürülebilir. Bu çalışmada da, gelir dağılımının ölçütü olarak gelişmekte olan ülkelere ait Gini katsayıları ile ticari liberalizasyonun doğrudan bir ölçütü olarak ithalat ve ihracat değerlerinin GSYİH içerisindeki payları kullanılmıştır. 1975-2002 dönemi verilerinin ortalamalarına dayanan yatay kesit regresyon analizi sonuçlarının Stolper-Samuelson gelir dağılımı hipotezini desteklediği gözlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ticaret liberalizasyonu, ticarete açıklık, gelir dağılımı, Gini Katsayısı, yatay-kesit analizi.

Trade Liberalization and Income Distribution: An Analysis on Developing Countries

Abstract

This study has examined the relationships between trade liberalization and income distribution in developing countries. According to Stolper-Samuelson's income distribution theorem that is based on traditional Heckscher-Ohlin model, increasing foreign trade with trade liberalization leads to an increase in the income of the abundant factor, which creates positive effects on income distribution. However, in many studies examining the effects of trade liberalization on income distribution have been also found different results contrary to theoretical expectations. The variation in findings is claimed to be emerged from, in general, the difference between the periods, and facilities of countries that are under question and the econometrical methods, and variables used. In this study, Gini coefficients of developing countries as a scale of income distribution and shares of export and import in GDP as a direct scale of trade liberalization have been used. The results of cross section regression analyses based on the averages of the data belong to the period of 1975-2002 support the Stolper-Samuelson's income distribution hypothesis.

Keywords: Trade liberalization, trade openness, income distribution, Gini Coefficient, cross-section analysis.

Ticari Liberalizasyon ve Gelir Dağılımı: Gelişmekte Olan Ülkeler Üzerine Bir Analiz

1. Giriş

Son yıllarda ülkelerin büyük bir kısmı, özellikle de gelişmekte olan ülkeler (GOÜ), mal-hizmet ihracat ve ithalatlarını artırarak, dünya ticaret ağına entegre olma yönünde önemli adımlar atmışlardır. Böyle bir eğilimin ortaya çıkmasında, dünya ticaretinin serbestleştirilmesine yönelik çabaların (GATT ve WTO gibi) 1990'lardan sonra gelişmiş ve GOÜ'ler arasında yaygın bir şekilde kabul görmesinden kaynaklandığı söylenebileceği gibi, başarılı ihracata yönelik büyüme stratejisi uygulayan Güney-Doğu Asya ülke deneyimleri ile sosyalist planlamacıliktan piyasa ekonomisine yönelimin gerekleri üzerine yaşanan deneyimlerin etkili olduğu söylenebilir. Ayrıca bu gelişmeler paralelinde IMF, Dünya Bankası ve OECD gibi uluslararası kurum ve kuruluşların dışa açıklığın öngörülebilir ve pozitif etkilerinin bulunduğu savunucusu konumuna gelerek, ortodoks yapısal ayarlama programları çerçevesinde liberalizasyonu empoze etmeleri de etkili olur konuma geçmiştir (RODRIGUEZ/RODRIK, 2000: 1).

Ülke deneyimleri ışığında tarihsel gelişim incelendiğinde, temelde birçok GOÜ'nin 1980'lerden önce kalkınma stratejisi olarak ithal ikamesi politikaları benimsemelerine karşılık, 1980'lerde ve özellikle de 1990'lardan sonra bu stratejinin sürdürülemezliğine dair düşüncenin bir sonucu olarak, ihracata dayalı ekonomik büyüme stratejisine yönelimin popüler hale geldiği gözlenmeye başlamıştır. 1980'lerden sonra dışa açık ekonomik büyüme stratejisini benimseyen ülkelerde gözlemlenen başarılı büyüme olgusu, diğer GOÜ'lerin de bu stratejiye yönelmesinde etkili olmuştur. Dış ticarete açıklığının farklı ölçülerini kullanan çok sayıda ampirik çalışma, açık ekonomilerin kapalı ekonomilere oranla daha yüksek bir kişi başına büyüme oranını deneyim ettiklerini ortaya koymaktadır (BALASSA, 1978; KRUEGER, 1980; HEITGER, 1987; WORLD BANK, 1987; DE LONG/SUMMERS, 1991; MICHAELY vd., 1991; DOLLAR, 1992; ROUBINI/SALA-I-MARTIN, 1992;

SHEEHEY, 1995; RODRIGUEZ/RODRİK, 2000; GREENAWAY vd., 2002). Ticarete açıklık ve büyüme arasındaki ilişkileri ele alan çok sayıda araştırmaya rağmen, ticari liberalizasyonun yurtiçi gelir dağılımı üzerine etkileri ise son zamanlarda giderek daha fazla incelenir olmuştur.

Ticari liberalizasyon ve yurtiçi gelir dağılımı arasındaki ilişkiler, teorik düzeyde ilk olarak geleneksel ticaret teorisinde ele alınmıştır. Stolper-Samuelson gelir dağılımı hipotezine göre, ticaret rejiminin serbestleştirilmesi, ülkenin karşılaştırmalı olarak üstünlüğünün bulunduğu ihraç endüstrilerinde istihdam edilen bol faktörlerin talebini artırırken, ithalata rakip endüstrilerde istihdam edilen kıt faktörlerin talebinin azaltır. Bu nedenle işgücü ve sermaye gibi iki üretim faktörünü ele alan geleneksel Hecksher-Ohlin (HO) modelinde, ticaret liberalizasyonun GOÜ'lerde işgücünün nispeten bol bir üretim faktörü olması nedeniyle gelir dağılımını iyileştirici etkiler doğurması beklenir. Bununla birlikte, Stolper-Samuelson teoremi, fonksiyonel gelir dağılımı ile ilgilenir ve daha büyük ticari açıklığın etkilerini bireysel gelir dağılımıyla doğrudan bir şekilde ilişkilendirmede ise yetersiz kalmaktadır (LITWIN, 1998:2).

Bu çalışma, Stolper-Samuelson teorisinin geçerliliğini test etmek için GOÜ'lerde ticari liberalizasyon ve gelir dağılımı arasındaki ilişkileri inceleme konusu yapmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmanın takip eden ikinci bölümünde, ticari liberalizasyon ve gelir dağılımı arasındaki teorik ilişkiler ele alınacaktır. Çalışmanın üçüncü bölümünde, gelir dağılımı ve ticari liberalizasyon arasındaki ilişkileri uygulamalı olarak test eden çalışmalara ait özet bir literatür verilecektir. 4. bölümde ise, gerek teorik gerek uygulamalı literatürden sağlanan bir model eşliğinde, verisine sağlıklı bir şekilde ulaşılabilen 68 az gelişmiş ülke (AGÜ) ve GOÜ'yi dikkate alan yatay kesit regresyon analizi yapılacaktır. Son olarak, elde edilen bulgular ve ilave yorumlar çalışmanın sonuç kısmında yer alacaktır.

2. Ticari Liberalizasyon ve Gelir Dağılımı: Teorik Çatı

White ve Anderson (2001: 267-289)'un çalışmasını temel alan Edward (2005:1045-1063), artan ticari açıklığın gelir dağılımını etkileyebildiği çeşitli kanalları tanımlayan bir model ortaya koymuştur. Bu modelde, ticari liberalizasyon ve gelir dağılımı arasındaki ilişkileri incelemek amacıyla başlangıçta üretim faktörleri veya varlık sahipliğindeki eşitsizlik ile bireyler arasındaki gelir eşitsizliği arasındaki ilişkiler ele alınmıştır. *i* bireyi tarafından sahip olunan faktör miktarı ile faktör kazançlarının çarpılmasıyla bulunan

faktör geliri toplamının, i bireyin gelirini verdiği durum aşağıdaki şekilde gösterilir:

$$y_i = w_{1i}E_1\omega_{1i} + \dots + w_{ji}E_j\omega_{ji} \quad (1)$$

Burada y_i , i bireyinin toplam gelirini; w_{ji} , i bireyi için j faktörünün gelirini; E_j ülkedeki mevcut j faktörünün toplam miktarını ve ω_{ji} , i bireyi tarafından sahip olunan j faktörünün toplam miktarını göstermektedir. Her bir varlığın kazancının bireyler arasında değişmediği (yani bütün i 'ler için $w_{ji}=w_j$ eşitliğinin sağlandığı) varsayımı altında, genel eşitsizlik ifadesi (1) nolu eşitlikten hareketle türetilir. Örneğin, eşitliğin her iki tarafı toplam gelire bölüldüğünde ve bireylerin en fakir dilimi üzerine toplandığında, aşağıdaki gibi bir eşitlik elde edilir:

$$\varphi_p = \lambda_1\omega_{p1} + \dots + \lambda_j\omega_{pj} \quad (2)$$

Modelde φ_p , bir bütün eşitsizliğin ortak bir ölçüsü olarak en fakir %20'lik dilim tarafından elde edilen gelirin payını; λ_j , j faktörü tarafından elde edilen ulusal gelir payını ve ω_{pj} , en fakir %20 tarafından sahip olunan j faktörünün payını yansıtmaktadır (WHITE/ANDERSON, 2001:278). Eşitlik (2), gelir eşitsizliğinin temel nedeninin varlık sahipliğindeki eşitsizlikler olduğuna işaret etmesinin yanında, faktörler arasında ulusal gelirin dağılımının da eşitsizliği etkilediği gerçeğine dikkatleri çeker. Örneğin, bir ekonomide j faktörü sahipliği, k faktörü sahipliğinden çok daha eşit bir şekilde dağılmışsa, k faktörüne oranla ulusal gelirden j faktörünün payındaki bir artış, gelir eşitsizliğini azaltırken; tersi durumda, gelir eşitsizliğinin artması beklenir.

Daha sonraki aşamada, herhangi iki faktörün nispi kazançları ve nispi miktarları ile ulusal gelirden bu iki faktörün aldığı nispi paylar arasında bağlantı kurulabilir. Toplam gelir içinde her bir faktörün payı, ilgili faktörün mevcudiyetine ve toplam kazanç miktarına bağlıdır. Bu durum matematiksel formda aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

$$\lambda_j = \frac{w_j E_j}{Y} \quad (3)$$

Y , ulusal geliri tanımlamaktadır. Eşitlik (3), ulusal gelir içinde herhangi iki faktörün oranının aşağıdaki gibi olduğunu ima eder:

$$\frac{\lambda_j}{\lambda_k} = \frac{w_j E_j}{w_k E_k} \quad (4)$$

E_j/E_k , j ve k faktörlerinin nispi miktarını ve w_j/w_k ise bu iki faktörün nispi kazancını ifade eder.

Son aşamada ise, faktörlerin nispi arz ve talebindeki kaymalar ile faktörlerin nispi kazanç ve miktarlardaki değişmeler arasında ilişki tesis edilir. Sabit ikame esneklikli üretim fonksiyonu [Constant Elasticity of Substitution (CES)] varsayımı altında, aşağıdaki gibi bir nispi talep şedülü tanımlanabilir:

$$\frac{E_j}{E_k} = a \left(\frac{w_j}{w_k} \right)^{-\sigma} \quad (5)$$

a , k faktörüne oranla j faktörünün nispi talebinin dışsal düzeyini gösteren a terimidir ve σ , k ve j faktörü arasındaki ikame esnekliğidir. Benzer şekilde nispi arz şedülünü aşağıdaki gibi ifade etmek mümkündür:

$$\frac{E_j}{E_k} = b \left(\frac{w_j}{w_k} \right)^{\varepsilon} \quad (6)$$

b , k faktörüne oranla j faktörünün nispi arzının dışsal düzeyini gösteren a terimidir ve ε , nispi arz esnekliğidir. Bu varsayımlar altında, k faktörüne oranla j faktörünün talebindeki bir artış, faktörlerin nispi gelirini (w_j/w_k) ve buna bağlı olarak ulusal gelir içerisindeki nispi paylarını (E_j/E_k) artırır. k faktörüne oranla j faktörünün arzındaki bir artış, nispi geliri azaltır; fakat ulusal gelirdeki nispi payları üzerine etkisi ise faktörler arasındaki ikame esnekliğinin 1'den büyük veya küçük olup olmadığına bağlıdır (EDWARD, 2005:1046-1047).

Matematiksel formlardan hareketle dikkate alınması gereken bir diğer durum, insanların faktör kazancındaki değişmeye tepki vermek için sahip oldukları faktör varlığı miktarında ayarlama yaparak, faktör sahipliği miktarı açısından farklı olabilme esnekliğidir. Bu durumda, nispi faktör kazancındaki değişmeler, eşitsizlik açısından ilave çıkarımların yanı sıra ulusal gelirdeki nispi paylar kadar bireyler arasındaki faktörlerin dağılımını da etkileyecektir. Örneğin, k faktörüne oranla j faktörünün arz esnekliğinin (kalifiye olmayan işgücüne oranla beşeri sermaye gibi) j faktörünün büyük bir kısmına sahip insanlar arasında büyük olması durumunda; k faktörüne oranla j faktörünün kazancında bir artış, ulusal gelirden bu faktörün payını (ve toplam nispi miktarını) artırdığı gibi, bu faktör sahipleri lehine eşitsizliği de artıracaktır (EDWARD, 2005:1047).

Bu temel çatı, ticari açıklıktaki bir artışın gelir eşitsizliğini etkileyebileceğine dair iki kanalın varlığına işaret etmektedir. *Birincisi*, ticari liberalizasyonun üretim faktörlerinin nispi talebini veya nispi arzını değiştirerek, ulusal gelirden üretim faktörlerinin aldığı nispi payları etkileyebilir. *İkincisi*, dışa açıklığın hem varlık eşitsizliğinin kaynaklarını hem de nispi faktör kazançlarını etkileyerek, üretim faktörleri sahipliğindeki eşitsizliğin miktarını da etkileyebilmektedir. Pratikte anlamlı olabilen, fakat yukarıdaki çatıda dile getirilemeyen farklı iki kanal daha bulunmaktadır. Bunlardan ilki, daha büyük açıklığın, belirli bir üretim faktörü kazancında bireyler arasındaki (örneğin kadın ve erkekler arasında veya bölgeler arasında yada kırsal ve kentsel alanlar arasındaki) farklılığa yol açarak gelir eşitsizliğini etkileyebilmesidir. Diğeri ise, açıklığın artan derecesinin vergi ve transferler vasıtasıyla gelirin yeniden dağıtımında hükümetlerin istekliliği veya yeteneğine bağlı olarak müdahalede bulunabilmesi ve eşitsizliği etkileyebilmesidir (EDWARD, 2005:1047).

Ticari liberalizasyonun gelir dağılımı üzerine etkilerini ortaya koymaya yönelik geliştirilen diğer bir yaklaşım ise, N sektörlü, m üretim faktörlü ve n bireyli küçük açık bir ekonomi için Bourguignon ve Morrisson (1990:1113-1132) tarafından şekillendirilen neoklasik bir çatıyı kullanır. Bu çatıda, gelir dağılımının ($Y=(y_1, y_2, \dots, y_n)$), takip eden eşitlikler seti tarafından belirlendiği ifade edilir:

$$y_i = \sum_{j=1}^m \sigma_{ij} w_j \quad i=1, 2, \dots, n \text{ ve } j=1, 2, \dots, m \quad (7)$$

$$\frac{\partial F_j^k}{\partial L_j^k} p^k = w_j \quad k=1, 2, \dots, N \quad (8)$$

$$E_j = \sum_{k=1}^N L_j^k \quad (9)$$

Yukarıdaki modele benzer şekilde, i bireyinin geliri (y_i), i bireyinin sahip olduğu j faktörünün miktarı (σ_{ij}) ve bu faktörün geliri (w_j) tarafından belirlenir. Faktör ve ürün piyasalarında tam rekabet varsayımı altında, j faktörünün kazancı, yurtiçi üretici fiyatları (p^k) ve k sektöründeki j faktörünün marjinal ürünü tarafından belirlenir. E_j , ekonomideki j faktörünün toplam gelirini göstermektedir.

Bütün malların ticarete konu mal olması durumunda yurtiçi üretici fiyatları, dışsal dünya piyasa fiyatları (p^*) ve ticari bozulma etkisi (t^k) tarafından belirlenir:

$$p^k = p^* (1 + t^k) \quad (10)$$

Eşitlik (8), (9) ve (10)'dan hareketle, genel anlamda faktör gelirlerinin toplam faktör gelirleri, yabancı fiyatlar ve ticari bozulma etkisi ile belirlendiği görülür:

$$w_j = g_j(E_j; p^*; t) \quad (11)$$

İhracatın teşviki ve ithalatın azaltılmasını amaçlayan ticaret politikasındaki bir değişme, faktör gelirlerinin yapısını değiştirerek gelir dağılımı etkiler. Bu şekilde dış ticaret ve bireysel gelirler arasındaki ilişki, aşağıdaki gibi tanımlanabilir:

$$\sum_j \sigma_{ij} w_j(E; p^*; t, \Omega) = y_i(E; p^*; t, \Omega) \quad (12)$$

$\Omega = (\sigma_{ij} / E_j)$, toplam faktör gelirlerinin bireysel paylarının matrisini verir.

Bu açıklamalardan gelir dağılımının, faktör gelirleri (E) ile faktör gelirlerinin dağılımı (Ω) ve ticari bozulma (t) tarafından belirlendiği varsayılır. Üretici fiyatlarındaki (p^k) bir değişme, k sektöründe kullanılan faktör miktarını değiştirir ve faktör arzının sabit olduğu statik bir çatıda bu değişme, gelir dağılımını etkileyen sektörler arasındaki faktör dağılımının yeniden tesis edilmesine yol açar. Gelirlerin değişmesine izin veren dinamik bir içerikte j faktörünün arzındaki bir artış, bu faktörün kazancını etkiler ve sonuçta gelir dağılımı, ekonomideki üretim yapısını değiştirir¹.

Diğer taraftan, HO teorisinin merkezi varsayımları açısından farklılaşan modellerden sağlanan ilave durumlar da söz konusudur. Örneğin “bütün ülkelerin mevcut en iyi üretim teknolojisine erişmede eşit oldukları” varsayımından hareketle, yeni teknolojiye ulaşmak için daha fazla dışa açıklık, düşük gelirli ülke gruplarında bile kalifiye işgücünün nispi talebini artırabilir. Böyle bir sonucun ortaya çıkmasında, üç temel etken söz konusu olabilir: (i) Yeni teknolojilerin adaptasyonu ve öğrenilmesi, uzmanlaşmış işgücü kullanımını gerektiren zor bir süreçtir, yani teknoloji transferi, uzmanlaşmış işgücüne ihtiyaç duyar. (ii) Gelişmiş ülkelerdeki son teknolojik süreçler (bireysel bilgisayarlar ve otomatik montaj hatları gibi), firmaların kalifiye olmayan işgücü ihtiyacını (talebini) azaltmıştır ve yeni teknolojik süreçlerin GOÜ'lere transferi neticesinde benzer etkilerin ortaya çıkarması kuvvetle muhtemeldir. (iii) Yabancı teknolojiye ucuz erişim imkanları, üretimin ortalama beceri yoğunluğunu artırır ve böylece GOÜ'lerde uzmanlaşmış işgücünün nispi talebini artırarak çok daha fazla yetenek gerektiren mallarda bu ülkelerin rekabet edebilmesine imkan tanır (EDWARD, 2005:1047).

Wood (2000), kuzey-güney yarımküre ayırımından yola çıkarak, gelişmiş ve GOÜ'lerdeki ücret eşitsizliği üzerine, küreselleşmenin çeşitli etkilerini ortaya koymak amacıyla, geleneksel HO teorisi ile ilişkili olarak Feenstra ve Hanson (1996: F&H) ile Tang ve Wood (2000: T&W) tarafından yapılan çalışmaların bir sentezini ortaya koymaya çalışmıştır. Yazar, GOÜ'lerde artan ticari açıklığın iki farklı şekilde ayırımını yapmıştır. Bunlar; (i) daha düşük tarife, navlun, finans ve sigorta zorunlulukları vasıtasıyla “*ticarete yönelik engellerin azaltılması*” ve (ii) daha düşük seyahat ve iletişim (T&C) maliyetleri vasıtasıyla “*know-how (teknik-yönetim bilgisi) hareketi önündeki engellerin azaltılması*”dır (Wood, 2000:3-4;14-15). Ayrıca çalışmasında, GOÜ'lerdeki işgücünün iki türünün [orta derecede kalifiye olmuş (E) ve kalifiye olmayan

¹ Modelin ayrıntılı bir değerlendirmesi için bkz. Litwin (1998).

(U) ve malların iki tipinin [düşük-kaliteli ticarete konu olmayan mallar (B) ve yüksek kalitede ticareti yapılan mallar (A)] olduğunu varsayar. Buna göre bütün A tipi mallar, yönetici, girişimci, mühendis, tasarımcı ve diğer üst düzey işletme profesyonelleri gibi yüksek derecede kalifiye olmuş (K) işçiler tarafından harcanan ilave zamana eşit bir maliyete neden olan yabancı teknik bilgi girdisine ihtiyaç duyar (WOOD, 2000: 3-4).

Yukarıdaki varsayımlar altında, T&C maliyetlerindeki bir azalma, A sektörü üretimini GÜ'lerden GOÜ'lere kaymasına yol açarak, GOÜ'lerdeki B sektöründen A sektörüne doğru işgücünün yeniden dağılımına neden olur. Bu yeni durum, ilave A sektörü üretiminin, B sektöründe mevcut olandan daha yüksek veya daha düşük bir kalifiye olmayan işgücüne ihtiyaç duyup duymayacağına bağlı olarak, GOÜ'lerdeki kalifiye olmamış işgücünün nispi talebini hem artırabilir hem de azaltabilir. Aksine, azalan ticaret maliyetleri, kalifiye olmayan işgücüne oranla kalifiye işçilerin talebini daima azaltacak şekilde, A sektöründeki üretimin yeniden dağılmasına neden olur. Bu nedenlerle açıklığın bir bütün olarak etkisi, ticaret maliyetleri ve T&C maliyetlerindeki azalma arasındaki dengeye ve B sektöründeki kalifiye işçilerin nispi arzının mevcudiyetine bağlıdır (WOOD, 2000: 22-24; 26).

3. Ticari Liberalizasyon ve Gelir Dağılımı: Literatür Özeti

Ticari liberalizasyonun gelir dağılımı üzerine etkilerini ele alan ampirik çalışmalar, gelir eşitsizliği olarak Gini katsayıları veya ulusal gelirden toplumun %10 veya %20'lik dilimlerin (Q1, Q2, ..., Q10 veya Q1, Q2, ..., Q5) aldığı payları kullanmaktadır. Her iki istatistiğin de ülkeler bazında ve belirli aralıklarla yapılan anketler sonucu elde edilmesi, bu istatistiklere dayalı zaman serisi analizlerinin yapılmasını engelleyen temel faktör konumundadır. Bu nedenle çalışmaların çoğu, gelişmiş ve GOÜ'leri bir arada alacak şekilde, yatay kesit verilere dayanan analizlerle gerçekleştirilmiştir. Aşağıdaki tabloda, ticari liberalizasyon ve gelir eşitsizliğinin ortak ve farklı ölçümlerini kullanan çalışmalara ait yöntem ve bulgular özetlenmiştir.

Tablo 1: Eşitsizlik Üzerine Açıklığın Etkilerini İnceleyen Yatay-Kesit Çalışmalar

ÇALIŞMALAR	EŞİTSİZLİĞİN ÖLÇÜSÜ	AÇIKLIĞIN ÖLÇÜSÜ	ÖRNEK DÖNEMİ	KONTROL DEĞİŞKENLER	SONUÇ
EDWARDS (1997)	Gini; Q1	Ticarete yönelik politik engellerin 5 ölçüsü	DAs, 1970 ve 1980'ler N=44	EDUC, GDPpc, INFL	$\square_1, \square_2=0$
SAVVIDES (1998)	Gini; Q1	L&S (1997), S&W (1995)	SYs, 1978-88	SEC, GROWTH, INC; DC	$\square_2 < 0$ (L&S) $\square_2 > 0$ (S&W) $\square_2 = 0$ ($\square Q1$)
LITWIN (1998)	Gini; Q1, Q5	Ticaret/GDP	SYs, 1978-88	EDUC, LAND, HK, INFRSTR, URBAN, GDPpc, X^m/Xp , MIN, GDPpc ² ; LA, AFR	$\square_2 > 0$
SPLIMBERGO vd. (1999)	Gini; Q1-Q5	Düzeltilmiş ticaret/GDP	SYs; 1965-92, N=34	CAPITAL, EDUC, GDPpc, GDPpc ² , LAND	$X_{2j} > 0$ (EDUC) $X_{2j} < 0$ (CAPITAL) $X_{2j} = 0$ (LAND)
HIGGINS/WILLIAMSON (1999)	Gini; Q5/Q1	S&W (1995); sermaye kontrolleri; ithalat üzerine tarife/kotalar; ticaret/GDP; düzeltilmiş ticaret/GDP	DAs, 1960, 1970, 1980 ve 1990'lar N=85	AGE, EDUC, FINANCE, GDPpw, GDPpw ² , LAND, POL; AFR, LA OBTYP	$\square_1=0$ $\square_2=0$
BARRO (2000)	Gini	Düzeltilmiş ticaret/GDP	SYs; 1960-90,	EDUC, GDPpc,	$\square_1 > 0$ $\square_1 > 0$

			N=84	GDPpc ² ; AFR, LA, OBTYPE	$\square_2 > 0$
RAVALLION (2001)	Gini	İhracat/GDP	5 yıl PAs, 1947-94, N=50	BLPREM, EDUC, FINANCE, POL, URBAN	$\square_1 = 0$ $\square_1 > 0$ $\square_2 > 0$
CALDERON/CHONG (2001)	Gini	Ticaret hacmi, Ticaret hadleri,	5 yıl PAs, 1960-95, N=102	BLPREM, EDUC, FINANCE, GDPpc, Gecikmeli Gini, RER, TOT	$\square_1 < 0$ $\square_2 = 0$
WHITE/ANDERSON (2001)	Q1, Q1+Q2	Ticaret/GDP	SYs, 1960-90	ETHNIC, GDPpc, Başlangıç Gini, INFL, LE, POL, URBAN	$\square_1 = 0$
FISCHER (2001)	Gini	S&W (1995)	5 yıl PAs, 1965-90, N=66	CAPITAL, EDUC, LAND	$X_{2j} > 0$ (EDUC) $X_{2j} < 0$ (CAPITAL) $X_{2j} = 0$ (LAND)
MILANOVIC (2002)	Q1/Ort.Gelir Q10/Ort.Gelir	Ticaret/GDP FDI/GDP	SYs, 1985-91 ve 1992- 97, N=90	M2/GDP, DEM; TC	$\square_1 < 0$ (Q1...Q7) $\square_1 > 0$ (Q9 ve Q10) $\square_1 = 0$ (Q8) $\square_2 > 0$ (Q1...Q8) $\square_2 < 0$ (Q9 ve Q10) $\square_3 = 0$

DOLAR/KRAAY (2002)	Q1'in ortalama geliri	Ticaret/GDP; düzeltilmiş Ticaret/GDP; S&W (1995); ithalat vergileri/ithal at değeri; WTO(ya üyelik; Sermaye kontrolleri	SYs, 1950-99, N=92	FINANCE, GDPpc, GOV, INFL, LAW; REGION	$\square_1=0$ $\square_1, \square_2=0$ $\square_1, \square_2=0$
LUNDBERG/SQUIRE (2003)	Gini	S&W (1995); Ticaret/GDP	5 yıl PAs, 1960-94 N=38	EDUC, FINANCE, GDPpc, GOV, INFL, LGINI, POL, TOT	$\square_1>0$, S&W $\square_1=0$, Tic/GDP
BENSIDOUN, vd. (2005)	Gini	Net ihracat değişmelerini n faktör içeriği indeksi	PAs, 1965- 2002, N=41	GDPpc, NOED	$\square_1=0$ $\square_1>0$ (GDPpc<500 0\$) $\square_1<0$ (GDPpc>500 0\$)

NOT: Bu tablo, Edward (2005)'ten alınmış ve ilave birkaç kaynak ile zenginleştirilmiştir. Yukarıdaki tablodaki kısaltmalar şu anlamlara gelmektedir: Gini=Gini katsayıları; Q1=ulusal gelirde en fakir %20'lik dilimin payı; Q2=ulusal gelirde en fakir 2. %20'lik dilimin payı ve Q5=ulusal gelirde 5. %20'lik dilimin payıdır.

S&W (1995)=Sachs and Warner (1995); L&S(1997)=Lee and Swagel(1997); Ticaret/GDP=ihracat+ithalat/GDP; FDI/GDP= Doğrudan yabancı yatırımların GSYİH içindeki payı; Düzeltilmiş ticaret/GDP=coğrafi özellikler üzerine cari ticaret/GDP'nin regresyonundan elde edilen bu değişkenin artık değerleridir.

Örnek kapsamında bütün çalışmalar hem gelişmiş hem de GOÜ'leri kapsar. DAs= 10 yıl ortalamaları; PAs=dönem ortalamalı; SYs=tek yıllar ve N= örnekteki ülke sayısıdır.

Kontrol Değişkenleri: AGE=nüfusun yaş yapısı; BLPREM= döviz kuru üzerine karaborsa primi; CAPITAL=işçi başına sermaye; DEM= Demokrasi indeksi; EDUC= işçi başına eğitim; ETHNIC=etnik dil farklılıkları; FINANCE= finansal sektör gelişmeleri; GDPpc= kişi başına GSYİH; GDPpc²= kişi başına GSYİH'nin karesi; GOPpw= işçi başına GSYİH; GDPpw²= işçi başına GSYİH'nin karesi; GOV= hükümetin büyüklüğü (GSYİH'nin yüzdesi); GROWTH= kişi başına GSYİH büyüme oranı; HK= Beşiri sermaye ölçüsü; INC= Kişi başına gelir; INFL= enflasyon; LAW= hukuk kuralları; INFRSTR= kişi başına düşen yol uzunluğu; LAND= kişi başına ekilebilir arazi; LE= yaşam beklentisi; LGINI=toprak elde tutmanın Gini katsayısı;

M2/GDP= Finansal Borç; MIN= mineral, yakıt ve petrol ihracatı/GSYİH; NOED = 15 yaş üzeri hiçbir eğitimi olmayan nüfusun payı; POL=politik ve sivil özgürlükler; RER= reel döviz kuru; SEC= Ortaokul okullaşma oranı; TOT=ticaret hadleri; URBAN=kent nüfusu (toplamin %'si olarak); X^m/X^p = i sanayi ihracatı/ilksel mal ihracatı; LA=Latin Amerika, AFR=Afrika; REGION= bütün bölgeler; OBTYP= eşitsizliğin gözlem türü (brüt/net gelir, bireysel/hanehalkı, gelir/tüketim); DC= gelişmiş ve GOÜ gölge değişkeni; TC: Geçiş Ülkeleri gölge değişkenidir. Sonuçlarda, >0, istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif; <0, negatif ve istatistiksel olarak anlamlı ve =0 istatistiksel olarak anlamlı olmama durumlarını ifade eder.

Tablo 1'den görüleceği gibi, gelir eşitsizliği üzerine ticari serbestleşmenin, yani ekonomik açıklığın etkileri karma sonuçlar vermektedir. Elde edilen bulgulardaki farklılıkların nedenlerinden birisi, çalışma döneminde ele alınan ülke sayısı ile niteliklerinin (gözlem sayısının) farklı olmasıdır. Bazı çalışmalar doğrudan AGÜ ve GOÜ'ler üzerine yoğunlaşırken, bazıları gelişmiş ülkeleri de içerecek şekilde örnek kapsamını genişletmişlerdir. Elde edilen bulgularda ortaya çıkan farklılığın bir diğer önemli nedeni ise, tahmin eşitliklerindeki kontrol değişkenlerinin çeşitliliğinden ve açıklık ile eşitsizlik ölçütleri arasındaki farklılıklardan kaynaklanmaktadır. Genel olarak çalışmaların büyük bir kısmı, gelir dağılımı eşitsizliğinde Gini katsayılarını kullanırken; ticari liberalizasyonun ölçüsü olarak farklı yaklaşımları benimseyen çalışmaların bulunduğu dikkat çekmektedir. Sonuç olarak ticari liberalizasyonun farklı boyutlarının olması nedeniyle, ticari açıklığın gelir dağılımı üzerine evrensel bir etkiye sahip olduğunu söylemek mümkün değildir.

4. Metodoloji ve Veriler

Çalışmada, yurtiçi gelir dağılımı eşitsizliğin temel bir ölçüsü olan Gini katsayıları ve ülkelerin dışa açıklıklarının göstergesi olan ithalat ve ihracat toplamalarının GSYİH'ya oranı [$OPEN=(X+M)/GNP$] değişkeninin yanı sıra ilave kontrol değişkenleri kullanarak, geçiş ekonomilerini de kapsayacak şekilde AGÜ ve GOÜ'lerde ticari liberalizasyon ve gelir dağılımı ilişkisinin incelenmesi amaçlanmıştır.

Ticari açıklığın ölçümünde kullanılan bir takım yöntem ve araçlar bulunmaktadır. Örneğin, Sachs ve Warner (1995), açıklığın 5 kriterini belirlemiş ve bu kriterlerin her birini geçen ülkeye 1 değeri vererek, bir gölge değişkeni oluşturma yoluyla ticari açıklığı ölçmeye çalışmıştır. Bu beş kriter aşağıdaki gibidir:

- 1) Ortalama tarife oranının %40'ın altında olması,
- 2) Ticarete tarife dışı araçların kullanımının %40'dan daha azını içermesi,

- 3) Karaborsa döviz kuru priminin 1970 ve 1980'ler süresince ortalama olarak %20'nin altında olması,
- 4) Sosyalist ekonomik sisteminin bulunmaması ve
- 5) Temel ihracat üzerine çıkarıcı bir devlet monopolünün bulunmaması.

Ticari açıklığın birçok yönünü ele alması açısından önemli bir katkı olarak değerlendirilmesine rağmen, Sachs ve Warner (1995)'in bu çabası, Berg ve Kruger (2003) tarafından bazı noktalarda eleştirilmiştir². Berg ve Kruger, Sachs-Warner kriterlerinin bir takım ölçüm problemleri taşıması nedeniyle açıklığın doğrudan bir ölçüsü olan OPEN değişkeninin kullanılmasının daha faydalı olabildiğini düşünmektedirler. Tablo 1'deki çalışmalardan da görüleceği gibi, son zamanlarda açıklığın (ticari liberalizasyonun) bir ölçüsü olarak bu değişkenin kullanılması yönünde önemli bir eğilimin varlığı dikkat çekmektedir. Aşağıdaki regresyon eşitliği, açıklığın doğrudan ölçüsünü ve diğer kontrol değişkenleri içerecek şekilde tesis edilmiştir.

$$GINI_i = \alpha_0 + \beta_1 OPEN_i + \beta_2 Z_i + \beta_3 DV + \varepsilon_i \quad (13)$$

Burada, bağımlı değişken, ülkelerin Gini katsayıları iken; *OPEN*, ülkelerin ticarete açıklığını; *Z*, diğer açıklayıcı nitelikte kontrol değişkenleri [kişi başına GSYİH (*GDPpc*) ve karesi (*GDPpc*²), beşeri sermaye (*HC*), kamunun büyüklüğü (*GOV*), 100 kişi başına düşen ekilebilir toprak miktarı (*LAND*) ve enflasyon oranı (*INF*) gibi değişkenler] ve *DV*, ekonomik yapılarla göre ülkelerin sınıflamasını [Dünya Bankası sınıflamasına uygun olarak düşük gelirli (Less Developed Countries (*LDCs*)) ve orta gelirli ülkeler (Developing Countries (*DCs*)) için kullanılan gölge değişkeni] temsil etmektedir³.

(13) nolu regresyon eşitliği için Gini katsayısı verileri, Deininger ve Squire (1996) ve World Bank Indicators (2004) veri tabanından elde edilmiştir.

2 Berg ve Kruger, Sachs ve Warner'i üç ana konu üzerinde eleştirmiştir. Bunlar: (1) karaborsa priminin, ticaret politikasından ziyade diğer faktörleri ölçmesi, (2) Pazarlama komitelerinin sadece Afrika ülkeleri için bir gölge değişkenle temsil edilmesi, Kanada, Endonezya ve Mauritius gibi güçlü ihracat monopollerine sahip ülkelerin dışlanmasına sebebiyet vererek, açık ekonomi olarak tanımlanmasına yol açması ve (3) Sachs ve Warner'in açıklık değişkeninin alt kümesi olan tarife ve kota ölçülerinin, toplulaştırılmış açıklık ölçüsü gibi bağımsız bir şekilde görevini yerine getirememesidir.

3 Sağlıklı bir şekilde veri setine ulaşılabilen AGÜ ve GOÜ'lerin listesi ile kullanılan değişkenlere ait veriler, çalışmanın Ek kısmında ayrıntılı bir şekilde verilmiştir.

Deininger ve Squire , 1975-1994 yılları arasında ülkeler için ortalama Gini katsayılarını hesaplamışlardır. Bu çalışmada, benzer bir yöntem takip edilerek, Deininger ve Squire 'da bulunan ortalamaları ve son yıllarda (genellikle 2000 ve 2001 yıllarında) hesaplanan yeni Gini katsayıları dikkate alınarak, 68 ülke için ortalama Gini katsayıları elde edilmiştir. Bu yöntem, açıklayıcı değişkenlerin tamamı için de gerçekleştirilmiştir⁴.

5. Ampirik Bulgular

Tablo 2 ve 3, eşitlik (13)'deki bağımlı ve açıklayıcı değişkenlere ait bir takım özet istatistikleri ve değişkenler arasındaki korelasyon ilişkilerine dair bilgileri içermektedirler. Genel olarak 1975-2002 dönemi verilerinden hareketle hesaplanan değişkenlerin ortalama değerlerine dayanan tanımlayıcı istatistiklerden, Gini katsayısının 41.04'lük bir ortalamaya sahip olduğu görülmektedir. Teoride Gini katsayısı 0-1 arasında bir değer alırken, bu çalışmada Deininger ve Squier'da olduğu gibi Gini katsayılarının 100 ile çarpımı yoluna gidilmiştir. Dolayısıyla bu yöntem ile Gini katsayısı 0-100 arasında değerler almıştır. Bu değerlerin 0'a yaklaşması, eşitsizliğin azaldığı (mutlak eşitlik) ve 100'e yaklaşması ise eşitsizliğin arttığı anlamına gelmektedir.

Tablo 2: Tanımlayıcı İstatistikler

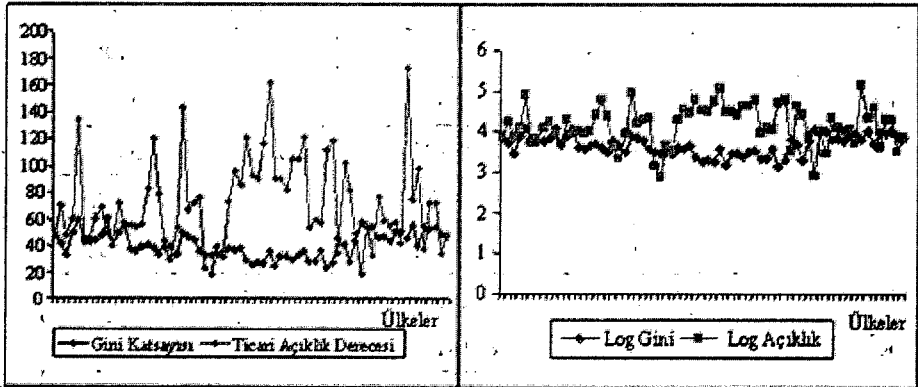
	GINI	GDPpc	OPEN	HC	GOV	LAND	INF
Ortalama	41.038	1725.445	71.198	16.622	14.644	32.574	100.830
Medyan	40.583	1378.525	63.535	15.910	14.265	28.500	19.485
Maksimum	60.815	10531.400	172.430	49.330	27.110	177.000	1042.860
Minimum	23.155	188.040	18.140	0.850	6.180	5.000	3.640
Stad. Sapma	9.409	1668.646	33.310	12.168	4.612	26.655	187.768
Olasılık	0.311	0.000	0.008	0.063	0.331	0.000	0.000
Göz. Sayısı	68	68	68	68	68	68	68

4 Ülkelerin büyük bir kısmı için 1975-2002 dönemi verileri dikkate alınarak ortalama değerleri baz alınırken; Geçiş Ekonomileri olarak adlandırılan ve 1990'dan sonra ekonomik ve siyasal özgürlüklerine kavuşan ülkelerde açıklayıcı değişkenlere ait veriler, 1990 yılından sonra başlamaktadır. Dolayısıyla geçiş ülkeleri için değişkenlerin ortalaması 1990-2002 dönemi dikkate alınarak hesaplanmıştır.

bozulmalar ortaya çıkar. Dolayısıyla açıklık derecesinin artmasına, yani ekonominin liberalleşmesine bağlı olarak artan dış ticaret hacmi, Gini katsayısının azalmasına yol açmaktadır. Diğer bir deyişle açıklık derecesindeki bir artış, gelir dağılımının iyileşmesine sebebiyet vermektedir. Stolper-Samuelson teoremine göre, nispeten kalifiye olmayan işgücüne sahip ekonomilerin dış ticarete açılmaları, bu faktörün gelirini artırıcı, dolayısıyla bir bütün olarak gelir dağılımını iyileştirici etkileri beraberinde getirebilmektedir.

Çalışmada kullanılan çift logaritmik kalıp, açıklayıcı değişkenlere karşı bağımlı değişkenin duyarlılık derecesini, yani esnekliği de yansıtmaktadır. Dolayısıyla açıklık derecesindeki %1'lik bir artış, gelir dağılımını iyileştirecek şekilde, Gini katsayısında %0.12 oranında bir azalışa neden olmaktadır.

Şekil 1, hem seviye hem de logaritmik değerlerle ticari açıklık derecesi ve Gini katsayıları arasındaki ilişkiyi görsel olarak resmetmektedir. Şekil incelendiğinde, ticari açıklığın arttığı ülkelerde, Gini katsayısının çoğunlukla azalma eğilimine girdiği görülmektedir. Bu durum, Gini katsayısı ve açıklık derecesi arasındaki korelasyon ilişkisi ile OLS tahmin sonuçlarını destekleyici niteliktedir.

Şekil 1: Ticari Açıklık Derecesi ve Gini Katsayıları

Kişi başına gelir düzeyi ile gelir dağılımı arasındaki istatistiki açıdan anlamlı ilişkilerin varlığı, büyüme ve gelir dağılımı arasındaki ilişkileri ortaya koyan Kuznets (1955:1-28) hipotezini de desteklemektedir. Kuznets'e göre belirli bir gelir düzeyine kadar, yani kalkınmanın ilk aşamalarında gelirde yaşanan artışlar, gelir dağılımında bozucu etkilere neden olurken, bu gelir düzeyinden sonra, yani daha ileri kalkınma aşamalarında meydana gelen gelir artışları, gelir dağılımı üzerinde iyileştirici etkiler ortaya çıkarmaktadır.

Çalışma kapsamında ülkelerin tamamının AGÜ ve GOÜ niteliğinde olması, yani kalkınmanın ilk aşamalarında bulunmaları, böyle bir sonucun ortaya çıkmasına yol açan nedenler arasındadır. Kişi başına gelire ait tahmin katsayısı, kişi başına gelirdeki %1'lik bir artışın, gelir dağılımını bozacak şekilde Gini katsayısını %1.53 artıracakını yansıtmaktadır.

Çalışmadan elde edilen çarpıcı bulgulardan bir diğeri de, beşeri sermayeyi temsilen kullanılan üçüncü derece (üniversite düzeyi) brüt okullaşma oranı ile gelir dağılımı arasında negatif ve istatistiki açıdan anlamlı ilişkinin varlığıdır. AGÜ'lerin tamamı ve GOÜ'lerin büyük bir kısmında üçüncü derece okullaşma oranı çok düşük seviyelerdedir. Dolayısıyla beşeri yetenekleri en iyi şekilde yansıttığı düşünülen üniversiteleşme oranındaki artışlar, işgücünün kalifiyeleşmesine imkan tanıyarak, gelir dağılımının iyileşmesine katkıda bulunabilmektedir. Beşeri sermaye değişkenine ait tahmin katsayısı, brüt üniversiteleşme oranındaki %1'lik bir artışın Gini katsayısını %0.18 oranında azaltarak, gelir dağılımını iyileştirici etkilere neden olacağına işaret etmektedir.

Çalışma sonuçlarından hareketle, gelir dağılımı üzerinde anlamlı etkilere sahip olan son değişkenin kişi başına ekilebilir arazi miktarı olduğu görülmektedir. Tahmin sonuçlarına göre, ekilebilir arazi miktarındaki %1'lik bir artışın gelir dağılımında %0.06'lık bir iyileşmeye neden olacağı söylenebilir.

Son olarak, hükümetlerin büyüklüğü, enflasyon oranları ve AGÜ gölge değişkeni ile Gini katsayıları arasında istatistik açıdan anlamlı bulgular elde edilememiştir. Bu değişkenler arasında, enflasyonun gelir dağılımı üzerindeki etkisi, anlamlılığa en yakın olan değişken konumundadır. Bu sonuç da enflasyonun gelir dağılımını bozucu etkisini yansıtmaması açısından önem arz etmektedir.

6. Sonuç

Geleneksel HO modelinden çıkarılan teoremlerden birisi olan Stolper-Samuelson gelir dağılımı hipotezine göre serbest dış ticaret, ülkelerin böl olarak sahip olduğu faktörün gelirlerini artıracak şekilde, bir bütün olarak gelir dağılımı eşitsizliklerini iyileştirici sonuçlar doğurabilmektedir. Ticari açıklıktaki artışların, gelir dağılımını iki kanal aracılığıyla etkilediği ileri sürülmektedir. Bunlar, (i) ticari liberalizasyonun üretim faktörlerine olan nispi talep veya arzı değiştirerek, ulusal gelirden üretim faktörlerinin aldığı nispi payları etkileyebilmesi ve (ii) dışa açıklığın hem varlık eşitsizliğinin kaynaklarını etkileyerek hem de doğrudan nispi faktör kazançlarını değiştirerek, üretim faktörü sahipliğindeki eşitsizliğin miktarını da etkileyebilmesidir. Teoride beklenen bu ilişkilerin uygulamalı olarak test edilmesine yönelik

çabalar, gerek yeni verilerin ortaya çıkması, gerekse ekonometrik yöntemlerdeki gelişmeler nedeniyle son zamanlarda giderek artmıştır. Ticari liberalizasyon ve gelir dağılımı arasındaki ilişkiyi test etmeye yönelik çalışmalar, genellikle farklı sonuçlar vermiştir. Uygulamalı çalışmaların bulguları açısından bu çeşitlilik, temelde ele alınan değişken, yöntem ve veri farklılıklarından kaynaklanmaktadır. Çalışmaların çoğu, gelir dağılımı ölçüsü olarak Gini katsayılarını ve ticari liberalizasyonun ölçüsü olarak da ithalat+ihracat/GSYİH değerlerini kullanmaktadır.

Bu çalışmada, diğer çalışmalardan farklı olarak, 1975-1994 dönemi için Deininger ve Squire (1996) tarafından hesaplanan ortalama Gini katsayılarına ek olarak, genellikle 2000-2002 döneminde hesaplanmış son Gini katsayıları da dikkate alınmıştır. Geçiş ekonomilerini de içerecek şekilde AGÜ ve GOÜ'lerden oluşan yatay kesit regresyon analizinde bağımlı ve açıklayıcı değişkenler için 1975-2002 dönemini kapsayan ortalama değerler hesaplanmıştır.

Çalışmadan elde edilen bulgularda, ticaret liberalizasyonunun AGÜ ve GOÜ'lerde gelir dağılımını iyileştirici etkilerine rastlanmıştır. Yatay kesit regresyon analiziyle tahmin edilen açıklık derecesinin katsayısı, istatistiki açıdan %10 önem düzeyinde anlamlı ve negatif sonuç vermiştir. Elde edilen bu bulgu, geleneksel Stolper-Sauelson teoremini destekleyici niteliktedir. Daha açık bir ifadeyle, dış ticaret rejimlerinin serbestleştirilmesi, GOÜ'lerdeki bol faktörün (kalifiye olmayan işgücünün) gelirini artırarak, bir bütün olarak gelir dağılımında eşitsizlikleri azaltıcı etkiler doğurmaktadır.

Çalışmadan elde edilen diğer önemli bulgular ise, Gini katsayıları ile ülkelerin kişi başına GSYİH'ları (pozitif), brüt üniversite düzeyinde okullaşma oranları (negatif) ve kişi başına ekilebilir arazi miktarı (negatif) arasında anlamlı ilişkilerin varlığıdır. Kişi başına GSYİH ile gelir dağılımı arasındaki pozitif ve anlamlı ilişkiler, kişi başına gelir artışlarının belirli bir gelir düzeyine kadar (kalkınmanın ilk aşamalarında) gelir dağılımını bozucu etkilere neden olacağını ileri süren Kuznets'in hipotezi ile örtüşür niteliktedir. Diğer taraftan beşeri niteliklerin geliştirilmesinin gelir dağılımını iyileştirici etkileri doğuracağına dair belirleme de yapılmıştır.

Özetle çalışmada, ticaret liberalizasyonunun yurtiçi gelir dağılımını iyileştirici etkilere neden olduğu yönünde anlamlı bulgulara ulaşılmıştır. Çalışmadan elde edilen sonuçlar, özellikle 1990'lardan sonra giderek artan düzeyde küreselleşme akımları nedeniyle halihazırda ticaret rejimlerinde önemli liberalizasyon uygulamalarına yönelen diğer AGÜ ve GOÜ'lerin bu yöndeki politika uygulamalarını destekler mahiyettedir.

Kaynakça

- BALASSA, Bela (1978), "Exports and Economic Growth: Further Evidence," *Journal of Development Economics*, 5/2: 181-89.
- BARRO, Robert (2000), "Inequality and Growth in a Panel of Countries," *Journal of Economic Growth*, 5 (1): 5-32.
- BENSIDOUN, Isabelle/JEAN, Sebastien/SZTULMAN, Aude (2005), "International Trade and Income Distribution: Reconsidering the Evidence," *CEPII*, Working Paper No. 2005-17.
- BERG Andrew/KRUGER, Anne (2003), "Trade, Growth, and Poverty: a Selective Survey," IMF Working Paper, Wp/03/30.
- BOURGUIGNON, Francois/MORRISSON, C. (1990), "Income Distribution, Development and Foreign Trade: a Cross-Sectional Analysis," *European Economic Review*, 34/6:1113-1132.
- CALDERON, Cesar/CHONG, Alberto (2001), "External Sector and Income Inequality in Interdependent Economies Using a Dynamic Panel Data Approach," *Economics Letters*, 71/2: 225-231.
- De LONG J. Bradford/SUMMERS, Lawrence H. (1991), "Equipment Investment and Economic Growth," *Quarterly Journal of Economics*, 106/2: 445-502.
- DEININGER, Klaus/SQUIRE, Lyn (1996), "A New Dataset Measuring Income Inequality," *World Bank Economic Review*, 10/3: 565-591.
- DOLLAR, David/KRAAY, Aart (2002), "Growth is Good for the Poor," *Journal of Economic Growth*, 7/3: 195-225.
- DOLLAR, David (1992), "Outward-Oriented Developing Economies Really Do Grow More Rapidly: Evidence from 95 LDCs, 1976-1985," *Economic Development and Cultural Change*, 40/3: 523-544.
- EDWARD, Anderson (2005), "Openness and Inequality in Developing Countries: a Review of Theory and Recent Evidence," *World Development*, 33/7: 1045-1063.
- EDWARDS, Sebastian (1997), "Trade Policy, Growth and Income Distribution," *American Economic Review*, 87/2: 205-210.
- FEENSTRA, Robert/ HANSON, Gordon (1996), "Foreign Investment, Outsourcing and Relative Wages," in R. FEENSTRA, G. GROSSMAN and D. IRWIN (eds), *Political Economy of Trade Policy: Essays in Honor of Jagdish Bhagwati*, Cambridge: MIT Press.
- FISCHER, Ronald (2001), "The Evolution of Inequality after Trade Liberalisation," *Journal of Development Economics*, 66/2: 555-579.
- GREENAWAY, David/MORGAN, Wyn/WRIGHT, Peter (2002), "Trade Liberalisation and Growth in Developing Countries," *Journal of Development Economics*, 67/1: 229-44.
- HEITGER, Bernhard (1987), "Import Protection and Export Performance: Their Impact on Economic Growth," *Weltwirtschaftliches Archiv*, 260: 1-17.
- HIGGINS, Matthew/WILLIAMSON, Jeffrey G. (1999), "Explaining Inequality the World Round: Cohort Size, Kuznets Curves, and Openness," *National Bureau of Economic Research (NBER)*, Working Paper No: 7224.
- KRUEGER, Anne (1980), "Trade Policy as an Input to Development," *American Economic Review*, 70/2: 288-292.
- KUZNETS, Simon (1955), "Economic Growth and Income Inequality," *American Economic Review* 45: 1-28.
- LITWIN, Carol (1998), "Trade and Income Distribution in Developing Countries," Working Papers in Economics No: 9, Department of Economics, Göteborg University.
- LUNDBERG, Mattias/SQUIRE, Lyn (2003), "The Simultaneous Evolution of Growth and Inequality," *Economic Journal*, 113 /487: 326-344.

- MICHAELY, Michael/PAPAGEORGIOU, Demetrios/CHOKSI, Armeane (eds.), (1991), *Liberalizing Foreign Trade: Lessons of Experience in The Developing World* (Cambridge, Mass. Basil Blackwell).
- MILANOVIC, Branko (2002), "Can We Discern the Effect of Globalization on Income Distribution? Evidence from Household Budget Surveys," *World Bank Policy Research, Working Paper No: 2876*, <ftp://wueconb.wustl.edu/econ-wp/it/papers/0303/0303004.pdf> (15.12.2005).
- RAVALLION, Martin (2001), "Growth, Inequality and Poverty: Looking Beyond Averages," *World Development*, 29 (11): 1803-1815.
- RODRIGUEZ, Francisco/RODRIK, Dani (2000), "Trade Policy and Economic Growth: A Skeptic's Guide to the Cross-National Evidence," <http://ksghome.harvard.edu/~drodrik/skepti1299.pdf> (15.12.2005)
- ROUBINI Nouriel/SALA-I-MARTIN, Xavier. (1992), "Financial Repression and Economic Growth," *Journal of Development Economics*, 39/1: 5-30.
- SACHS, Jeffrey/WARNER, Andrew (1995), "Economic Reform and the Process of Global Integration," *Brookings Papers on Economic Activity*, 1: 1-95.
- SAVVIDES, Andreas (1998), "Trade Policy and Income Inequality: New Evidence," *Economics Letters*, 61: 365-372.
- SHEEHEY, E. (1995), "Trade Efficiency, and Growth in a Cross Section of Countries," *Weltwirtschaftliches Archiv*, 131/4: 723-736.
- SPIILIMBERGO, Antonio/LONDONO, J. Luis/SZEKELY, Miguel (1999), "Income Distribution, Factor Endowments, and Trade Openness," *Journal of Development Economics*, 59/1: 77-101.
- TANG, Paul/WOOD, Adrian (2000), "Globalisation, Co-operation Costs and Wage Inequalities," unpublished paper, Netherlands Planning Bureau, The Hague, and Institute of Development Studies, Brighton <http://www.ids.ac.uk/ids/global/pdfs/twthirdB.pdf> (15.12.2005).
- WHITE, Howard/ANDERSON, Edward (2001), "Growth versus Distribution: Does the Pattern of Growth Matter?," *Development Policy Review*, 16(3): 267-289.
- WOOD, Adrian (2002), "Globalisation and Wage Inequalities: A Synthesis of Three Theories," *Weltwirtschaftliches Archiv*, 138/1: 54-82.
- WORLD BANK (1987), *World Development Report 1987* (New York: Oxford University Press).

Ek: Araştırma Kapsamındaki Ülke ve Değişkenlere Ait Veriler (1975-2002 Ortalamaları)

Ülkeler	GINI	GDPpc	GDPpc ²	OPEN	HC	GOV	LAND	INF
Sahra Altı ve Kuzey Afrika								
Kamerun	46.78	738.04	544696.72	49.00	3.60	10.39	55.00	6.00
Cote d'Ivoire	42.17	972.79	946312.05	70.64	4.67	14.32	22.00	7.14
Gana	32.54	365.07	133277.15	47.75	1.50	10.50	18.00	37.61
Kenya	49.47	332.07	110271.43	60.04	2.07	17.50	19.00	11.14
Lesetho	59.61	469.32	220262.60	133.86	1.67	27.11	22.00	11.64
Madagaskar	45.45	277.50	77006.25	42.68	2.40	9.29	24.00	15.46
Nijer	43.32	252.75	63882.56	45.86	0.85	12.93	51.00	5.25
Nijerya	44.56	261.93	68606.58	60.25	3.64	14.82	32.00	21.29
Senegal	47.70	573.21	328574.62	68.57	3.00	15.14	35.00	5.75
Güney Afrika	60.82	4169.93	17388304.29	50.82	15.75	17.89	40.00	12.71
Uganda	39.95	268.14	71900.59	40.19	1.73	10.76	29.00	49.85
Zambiya	49.95	504.36	254376.13	72.00	2.00	20.29	73.00	42.18
Zimbabve	56.82	621.68	386484.25	54.04	4.71	18.36	31.00	23.64
Çezayir	37.02	1626.86	2646664.16	55.21	10.67	16.25	31.00	14.07
Mısır	36.21	917.00	840889.00	54.07	19.50	14.43	5.00	11.07
Fas	39.35	1233.32	1521081.75	56.29	9.60	17.79	36.00	5.36
Tunus	41.16	1878.50	3528762.25	83.00	12.67	16.18	41.00	6.36
Asya ve Orta Doğu								
Ürdün	37.81	1624.32	2638420.10	119.85	16.92	26.33	10.00	4.70
Yemen	33.44	289.69	83921.63	77.92	4.78	15.54	13.00	19.08
İran	43.11	1548.68	2398405.32	37.82	14.43	15.71	32.00	19.89
Çin	38.71	406.07	164894.01	28.96	5.07	12.46	11.00	4.71
Endonezya	33.90	746.61	557422.23	53.61	9.67	9.11	11.00	13.61
Malezya	49.76	3228.71	10424595.94	143.11	13.29	13.93	8.00	3.64

Filipinler	46.86	1099.29	1208429.08	66.82	27.86	10.21	9.00	11.07
Tayland	44.32	1890.68	3574665.46	72.00	22.13	11.07	32.00	4.68
Vietnam	35.89	268.68	72191.20	75.82	5.13	7.57	9.00	87.12
Bangladeş	33.15	288.82	83417.82	23.07	4.87	6.18	9.00	8.96
Hindistan	32.51	320.00	102400.00	18.14	6.77	11.21	20.00	7.61
Nepal	33.38	188.04	35357.43	39.21	4.50	8.64	14.00	8.89
Pakistan	32.25	415.25	172432.56	34.64	3.00	12.00	20.00	8.86
Sri Lanka	38.04	620.00	384400.00	72.54	4.36	9.50	5.00	11.18
Avrupa ve Batı Asya								
Azerbaycan	36.50	474.50	225150.25	96.23	21.29	16.77	21.00	273.10
Ermenistan	38.66	556.54	309735.06	85.46	18.36	13.31	15.00	530.08
Beyaz Rusya	29.44	1781.38	3173331.15	121.15	46.57	20.38	61.00	472.00
Bulgaristan	27.61	1548.48	2397784.92	89.96	33.00	16.35	46.00	116.14
Çek Cumhuriyeti	26.42	5117.77	26191561.90	116.31	21.15	20.92	30.00	11.17
Estonya	35.95	3548.13	12589229.58	160.55	35.62	20.19	76.00	57.68
Macaristan	24.55	4561.93	20811192.29	89.57	22.14	10.54	47.00	12.36
Kazakistan	32.01	1553.77	2414198.82	89.36	34.29	12.91	177.00	385.50
Kırgızistan	32.18	524.41	275007.70	82.00	19.46	20.00	28.00	139.47
Letonya	29.68	2711.96	7354750.29	104.85	33.46	14.17	72.00	47.04
Litvanya	32.77	2529.23	6397008.28	104.62	35.69	19.92	82.00	135.17
Moldova	35.31	689.74	475740.07	121.00	30.36	17.17	41.00	200.00
Polonya	28.33	3074.69	9453732.79	53.15	31.86	18.69	39.00	21.67
Romanya	28.04	1650.57	2724365.54	59.77	17.36	10.93	43.00	58.38
Rusya	36.28	3184.36	10140130.41	56.93	49.33	18.00	86.00	245.92
Slovakya	23.16	3976.63	15813598.71	111.88	21.64	21.83	28.00	8.22
Slovenya	27.75	10531.40	110910385.96	118.50	36.31	20.17	9.00	11.22
Türkiye	45.20	2461.04	6056696.79	34.32	16.15	11.14	47.00	55.96
Türkmenistan	40.76	800.25	640400.06	102.44	20.80	16.38	37.00	474.47

Ukrayna	27.34	1305.19	1703514.41	81.71	45.00	20.00	65.00	449.47
Latin Amerika								
Bolivya	43.37	921.04	848306.79	49.18	24.73	12.68	35.00	525.25
Brezilya	57.89	4165.39	17350497.65	18.50	12.93	14.21	36.00	417.79
Şili	54.47	3499.21	12244500.62	55.21	25.71	12.00	25.00	39.93
Kolombiya	54.56	2059.79	4242717.19	32.61	16.07	12.79	10.00	22.07
Kosta Rıka	46.25	3158.18	9974091.89	76.29	24.40	14.96	10.00	20.82
Dominik	47.19	1585.21	2512904.33	59.04	20.00	6.71	16.00	15.11
Ekvator	43.37	1741.68	3033444.25	54.89	20.70	12.14	17.00	4.50
El Salvador	50.80	1580.43	2497754.47	58.21	16.27	11.61	11.00	11.21
Guatemala	51.00	1451.86	2107889.16	41.64	7.82	6.89	16.00	12.64
Guyana	45.72	787.96	620887.72	172.43	7.36	22.07	63.00	22.43
Honduras	54.75	699.29	489000.51	74.64	10.14	12.29	33.00	11.39
Jamaika	40.41	1998.21	3992860.33	98.21	8.86	16.29	6.00	20.21
Meksika	54.23	3241.32	10506164.60	37.71	15.50	10.07	30.00	35.82
Nikaragua	52.70	583.29	340222.22	71.71	10.00	21.68	36.00	1042.86
Panama	54.42	2893.86	8374409.16	71.87	26.17	16.43	21.00	4.50
Peru	48.90	2332.89	5442389.08	33.50	25.36	10.18	17.00	416.57
Venezüella	46.76	3651.36	13332408.98	48.25	25.64	9.61	16.00	27.82